

”selvstændige landskabsarkitektoniske værker” - kriterier og begrundelse for fredning.

Med den seneste revision af *Lov om bygningsfredning og bevaring af bygninger og bymiljøer* fra maj måned 2010 er der skabt mulighed for også at frede ”selvstændige landskabsarkitektoniske værker”. Det er Have- og Landskabsudvalgets fortjeneste, at denne tilføjelse er kommet med i lovrevisionen og dermed har Landsforeningen for Bygnings- og Landskabskultur fået hjemmel til også at indstille sådanne lokaliteter til fredning.

Denne nye mulighed giver anledning til overvejelser om, hvordan udvælgelsen af egnede fredningsemner kan iværksættes.

Internationale inspirationskilder

Der er især fem vigtige internationale inspirationskilder, der har indflydelse på den dansk teori og praksis vedrørende bevaring af natur- og kulturarv.

Venedig Charteret fra 1964 er fortsat et vigtigt kodeks for de etiske og praktiske overvejelser, der ligger til grund for bevaring og restaurering af fredede og bevaringsværdige bygninger og deres omgivelser, og som har haft afgørende indflydelse på de efterfølgende internationale chartre og konventioner. Som supplement til Venedig Chartret har ICOMOS' Internationale udvalg for historiske Haver vedtaget Firenze Chartret i 1982, der mere specifikt opstiller retningslinier for bevaring af historiske haver. Heri er det især fremhævet, at haverne og de grønne anlæg er under konstant forandring, og derfor i særlig grad har behov for en kontinuerlig vedligeholdelse.

Venedig chartret og Firenze chartret kan læses på ICOMOS hjemmeside (International Council of Monuments and Sites) www.international.icomos.org. Venedig chartret foreligger desuden i en dansk oversættelse, der blev udgivet som en lille pamflet af Harald Langberg på eget forlag i 1975.

Europarådet har vedtaget en række konventioner, som medlemslandene har forpligtet sig til at efterleve. *Granada konventionen* fra 1985 om bevaring af den europæiske kulturarv understreger forpligtelsen til at identificere og registrere bevaringsværdige bygninger og lokaliteter og skabe større offentlig bevidsthed om betydningen af at bevare kulturværdier, samt at koordinere bestræbelserne for bevaring af kulturarv med anden fysisk planlægning. Det medførte blev blandt andet, at den daværende Planstyrelse igangsatte arbejdet med kortlægning og registrering af byers og bygningers arkitektoniske og kulturhistoriske værdier, der resulterede i publiceringen af en lang række kommuneatlas i samarbejde med de respektive kommuner. Det arbejde blev i en årrække videreført af Kulturarvsstyrelsen med en forøget fokus på registrering af samlede kulturmiljøer i en voksende erkendelse af, at enkeltbygninger og monumenter er en del af det omgivende kulturlandskab.

Granada konventionen er ikke oversat til dansk, men den engelske tekst kan konsulteres på Kulturarvsstyrelsens hjemmeside www.kuas.dk

Den europæiske Landskabskonvention blev vedtaget i Firenze i 2000. Ratifikation af konventionen medfører blandt andet, at medlemslandene forpligtiger sig til at formulere en national landskabspolitik, hvilket passer som fod i hose til det forbilledlige arbejde, der udføres af Danmarks Naturfredningsarbejde for at sikre de landskabelige værdier i kulturlandskabet. DN og Landsforeningen for Bygnings- og Landskabskultur er berettiget til at foreslå fredninger i henhold til naturfredningsloven og bygningsfredningsloven, og derfor er der indledt et konstruktivt samarbejde for at koordinere arbejdet

med forslag til nyfredning og drage fordel af en fælles ekspertise. Som hovedtræk kan der drages en distinktion mellem kulturlandskaber og enkeltstående planlagte landskabselementer, hvor de to landsdækkende, ideelle foreninger hver på sit felt har særlige kompetencer.

Firenze' konventionen samt *DN's fredningsstrategi 2010-2015* kan ses på Danmarks Naturfredningsforenings hjemmeside www.dn.dk

I 1972 blev *Verdensarvskonventionen* vedtaget med overvældende stor tilslutning fra medlemslandene i UNESCO. Den fulde titel på engelsk er "*the Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*", hvoraf det tydeligt fremgår, at konventionen drejer sig om beskyttelse af både natur- og kulturarv. Danmark ratificerede konventionen i 1979. Almindeligvis bliver konventionen forbundet med verdensarvslisten, hvor de danske lokaliteter Jelling, Roskilde Domkirke og Kronborg er medtaget blandt 911 andre natur- og kultursteder i hele verden. For at blive optaget på listen forudsættes det, at der udarbejdes et *Statement of significance*, som klart dokumenterer stedets enestående universelle betydning og særlige kvaliteter med specifikke krav til autenticitet og integritet.

Udpegningen af verdensarvsstederne er betinget af, at de i forvejen er optaget på en såkaldt tentativliste, der kan bruges som et planlægnings- og bedømmelsesredskab før den endelig indstilling foretages, og der skal udarbejdes sammenlignende regionale studier af tilsvarende lokaliteter eller monumenter, der godtgør, at de udvalgte steder vurderes til at have enestående universel betydning. Desuden forudsættes det, at der er udarbejdet en forvaltningsplan, der sikrer en tilfredsstillende og bæredygtig bevaring (art. 21) og en handlingsplan, der blandt andet belyser konsekvenser af de forandringer, der kan true de grundlæggende autentiske værdier (art. 22).

Selv om konventionen har fokus på de monumenter og steder, der er optaget på verdensarvslisten, er det hensigten, at de skal danne forbillede for behandling af mere ordinære lokaliteter af national og lokal betydning, og desuden er der en lang række bestemmelser og anbefalinger, som medlemslandene har forpligtet sig til at overholde og implementere. De operationelle retningslinier bliver løbende justeret og den seneste opdatering og revision er foretaget i 2008. Det er værd at bemærke at konventionen både vedrører natur- og kulturarv, og i takt med den løbende revision af de operationelle retningslinier er der lagt mere vægt på udpegning af større helheder, såsom som historiske byer, landskaber af særlig kulturel betydning og transnationale kulturminde, samt betydningen af formidling.

Verdensarvskonventionen og de Operationelle Retningslinier er oversat til dansk og kan konsulteres på Kulturarvsstyrelsen's hjemmeside www.kuas.dk.

Udvælgelse af selvstændige landskabsarkitektoniske værker

De operationelle retningslinier for implementering af *Verdensarvskonventionen* beskriver tre kriterier, der også kan være til inspiration ved udvælgelse af selvstændige landskabsarkitektoniske værker og indstilling til fredning i henhold til bygningsfredningsloven:

Autenticitet : Det er en forudsætning for fredning, at de autentiske kvaliteter er bevaret eller kan genskabes, så anlægget (helt eller delvist) fremstår i overensstemmelse med den oprindelige idé og udformning

Originalitet: Det er ligeledes en forudsætning for fredning, at idé og formgivning af det oprindelige anlæg var nyskabende og unikt, eller at det repræsenterer et fuldgyldigt eksempel på en tidstypisk stil eller vel-etableret tradition.

Integritet : Anlægget skal være et sandfærdigt og troværdigt vidnesbyrd om en kontinuerlig udvikling, der kan dokumenteres, og det skal besidde (alle/eller en væsentlig del af) de elementer, der tilsammen udgør stedets ånd og karakter.

Den endelige prioritering af konkrete fredningsforslag vil relatere til bestemte temaer og landskabsarkitektoniske kategorier så som herregårdshaver, præstegårdshaver, offentlige parkanlæg, etc. og være begrundet af en række konkrete vurderinger, herunder:

- sjældenhed i forhold til lignende anlæg i samme kategori
- aktuelle forhold, der kan true en fortsat bevaring
- beskyttelse af anden lovgivning
- kulturhistoriske og/eller æstetiske kvaliteter
- om anvendelse og vedligeholdelse kan ske på et bæredygtigt grundlag, der sikrer fremtidig bevaring af de grundlæggende kvaliteter, der er årsagen til fredning
- om der er udarbejdet en troværdig vedligeholdelses- og forvaltningsplan, og hvilke visioner der er for den fremtidige brug.

Have – og Landskabsudvalget har til hensigt at foreslå en række selvstændige landskabsarkitektoniske værker til fredning i de kommende år og Landsforeningens medlemmer opfordres til at gøre HLU opmærksom på egnede fredningsemner, der opfylder de kriterier, der er skitseret i artiklen. Henvendelse kan ske direkte til sekretariatet eller til udvalgets formand.

Poppel alléen med to rækker popler (*Populus robusta*) på hver digekrone er eksempel på et markant landskabsarkitektonisk værk, der er planlagt af have- og landskabsarkitekterne J.P.Junggreen Have og C.Th. Sørensen i forbindelse med anlæg af ringrider- og dyrskuepladsen i Åbenrå (Foto: Flemming Aalund, 2009) .

C.Th. Sørensens grønne anlæg på Vor Frue Kirkes Plads i Kalundborg, set fra Bispegården. Fredet som det første eksempel på et selvstændigt landskabsarkitektonisk værk efter forslag fra Landsforeningen for Bygnings- og Landskabskultur, Have- og Landskabsudvalg (foto: Kirsten Lund-Andersen, 2004).

C.Th. Sørensens grønne anlæg på Vor Frue Kirkes Plads i Kalundborg, set fra Vor Frue Kirke. Indstillet til fredning som det første eksempel på et selvstændigt landskabsarkitektonisk værk efter forslag fra Landsforeningen for Bygnings- og Landskabskultur, Have- og Landskabsudvalg (foto: Bent Falk, 2004).

Revideret 30.1.2011/Flemming Aalund.

Tegnestuen Raadvad, arkitekter MAA
Borgevej 37 . DK-2800 Kgs. Lyngby
tel.: 40 32 23 90 . e-mail: <aalund@aalund.dk>
website: <www.tegnestuen-raadvad.dk>